

EMU

Styrelsen for Undervisning og Kvalitet
Børne- og Undervisningsministeriet

VIDEN OM
DAGTILBUD

Sprogpædagogik i dagtilbud

Understøt børns talesproglige, kommunikative
og tidlige literacy-udvikling.

Indhold

Indledning	3
Arbejdet med børns talesproglige, kommunikative og tidlige literacy-udvikling	5
Grundlaget for børns sproglige udvikling	7
Ordforråd	8
Narrative kompetencer	10
Tidlig literacy	12
Fem veje til virkningsfuld sprogpædagogik	13
1. Arbejd målrettet med at udvide børnenes ordforråd	14
2. Inviter til dialog og understøt barnet i at lære abstrakte begreber	18
3. Læs højt med dialogen i centrum	20
4. Natur og science som motor for sproglig udvikling	22
5. Systematisk introduktion til bogstaver og lyde	24
Litteraturliste	28

Sprogpædagogik i dagtilbud

Understøt børns talesproglige, kommunikative og tidlige literacy-udvikling

Udgivet af:
Styrelsen for Undervisning og Kvalitet
Børne- og Undervisningsministeriet

Publikationen kan ikke bestilles, men kan hentes på styrelsens hjemmeside, emu.dk.

Oktober 2025

Grafisk tilrettelæggelse og layout:
Essensen

Indledning

Indledning

Tiden i dagtilbuddet er en periode i børns liv, hvor deres sproglige færdigheder er under stærk udvikling.

Det er især i den periode, hvor børn er i dagtilbud, at deres ordforråd udvikler sig hastigt, og det er her, de lærer at opbygge sammenhængende fortællinger om tanker og oplevelser og stifter bekendtskab med abstrakte begreber, bøger, bogstaver og bogstavers lyde. Kompetencer, som hænger tæt sammen med børnenes trivsel og udvikling.

Dette vidensoverblik formidler viden om, hvordan det pædagogiske personale og ledere i dagtilbud kan understøtte børns talesproglige og kommunikative udvikling og tidlige literacy-udvikling. Tidlig literacy dækker over før-skriftlige kompetencer, som handler om at udvikle børnenes grundlæggende forudsætninger for at forstå og bruge sprog i bredere forstand.

Brug vidensoverblikket som grundlag for at udvikle jeres praksis

Vidensoverblikket består af to dele. I den første del kan du læse om tre sproglige områder, som er grundlaget for børns sproglige udvikling, og som er særligt væsentlige at fokusere på, når personalet i dagtilbud arbejder med at understøtte udviklingen af børns talesprog, kommunikation og tidlige literacy.

I den anden del dykker vi ned i konkrete aktiviteter i hverdagens rutiner, der kan styrke det sproglige læringsmiljø. Her finder du eksempler på særligt virksomme sprogpædagogiske indsatser i lege, aktiviteter og rutiner. Indsatserne er baseret på forskning på området.

Vidensoverblikket henvender sig til pædagogisk personale og ledelse i dagtilbud samt til pædagogiske konsulenter og sprogvejledere i den kommunale forvaltning.

Det er vores håb, at vidensoverblikket og de tilhørende slides og refleksionsark kan bruges som inspiration og grundlag for en faglig dialog om, hvordan det enkelte dagtilbud kan organisere arbejdet på en måde, der passer til netop deres rutiner og muligheder.

Du står med en del af en samlet videnspakke

Videnspakken om sprogpædagogik i dagtilbud består af vidensoverblikket, en PowerPoint-præsentation og et refleksionsark.

Find videnspakken på emu.dk/viden-om-sprog

Arbejdet med børns talesproglige, kommunikative og tidlige literacy-udvikling

Læreplanstemaet 'Kommunikation og Sprog' i den styrkede pædagogiske læreplan har to brede pædagogiske mål:

1. Det pædagogiske læringsmiljø skal understøtte alle børns sprogudvikling.
2. Alle børn skal have rige erfaringer med at bruge sproget i sociale fællesskaber.

Det kræver blandt andet, at det pædagogiske personale er bevidste om, at de er sproglige rollemodeller og arbejder med at understøtte børnenes sproglige udvikling. Det pædagogiske personale er det bærende fundament i et læringsmiljø, der tilbyder børn en vifte af sproglige læringsmuligheder og aktiviteter og understøtter sprogudviklingen i sammenhænge, der er meningsfulde for børn.

Det er disse sproglige læringsmuligheder, dette vidensoverblik dykker ned i.

De sprogpædagogiske indsatser i dette vidensoverblik har fokus på generelle indsatser, som understøtter alle børn.

Generelle indsatser

Alle børn har gavn af generelle sprogstimulerende indsatser, hvor børnene indgår i et læringsmiljø, som giver dem de bedst mulige betingelser for at lære sprog. Det handler i høj grad om at arbejde med kvaliteten i det sprog, som det pædagogiske personale anvender omkring børnene i leg, aktiviteter og rutiner i løbet af en hel dag.

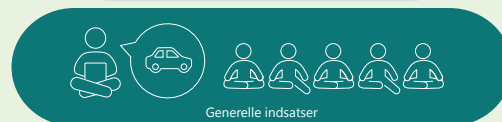
Fokuserede indsatser for en mindre gruppe børn

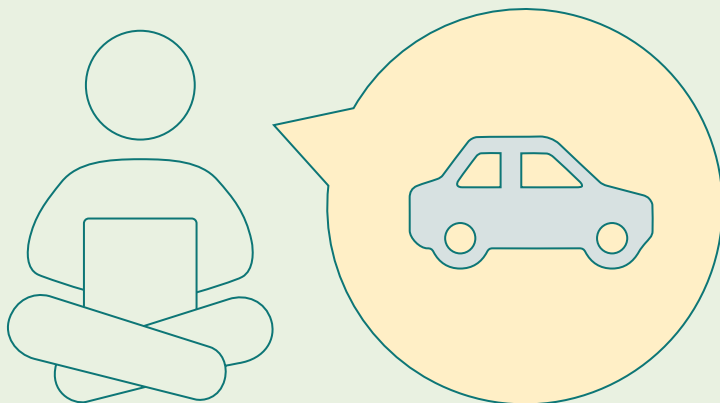
Fokuserede indsatser udføres i mindre børnegrupper. Indsatserne på dette niveau kan fx være målrettet børn med sproglige vanskeligheder, som typisk har brug for en mere fokuseret støtte for at kunne udvikle sig sprogligt. Disse indsatser kan du læse om i vidensoverblikket 'Børn med sproglige vanskeligheder i dagtilbud'.

Særlige indsatser

Særlige indsatser tilrettelægges ud fra det enkelte barns sproglige behov. En del børn med sproglige vanskeligheder vil have behov for en særlig og individuelt tilpasset indsats for at kunne udvikle sig sprogligt. Disse indsatser skal typisk tilrettelægges i samarbejde med en logopæd med særlig viden om området.

Sprogpædagogiske indsatser

Find mere inspiration

Et tæt samarbejde med hjemmet om barnets trivsel, læring, udvikling og dannelse er en del af det fælles pædagogiske grundlag.

Pædagogisk personale i dagtilbud kan vejlede forældre om, hvordan de kan bidrage positivt til barnets læring og udvikling. De sprogpædagogiske aktiviteter, som dette vidensoverblik præsenterer, kan med fordel bruges som inspiration til dialogen med forældrene om, hvordan de bedst støtter deres barns sproglige udvikling.

Læs mere om samarbejdet mellem hjem og dagtilbud på emu.dk.

Grundlæggende begreber i vidensnotatet

→ Talesproglige kompetencer

Talesproglige kompetencer er fx et godt ordforråd, grammatiske kompetencer og kommunikative strategier, og udgør fundamentet for børns evne til at kommunikere med deres omgivelser. Gennem sproget lærer børn at udtrykke deres behov, følelser og tanker, og det er essentielt for deres sociale og følelsesmæssige udvikling.

→ Social interaktion

Et godt sprogligt fundament hjælper børn med at interagere med jævnaldrende og voksne. Det fremmer deres sociale færdigheder, da de lærer at lytte, dele, forhandle og løse konflikter.

→ Kognitiv udvikling

Sproglig udvikling er tæt forbundet med kognitiv udvikling. Gennem sprog lærer børn at tænke abstrakt, forstå komplekse begreber og udvikle deres evne til at løse problemer.

→ Socioemotional udvikling

Sprog giver børn mulighed for at sætte ord på deres tanker, følelser og oplevelser. Det hjælper dem med at regulere deres følelser og fremmer en sund følelsesmæssig udvikling.

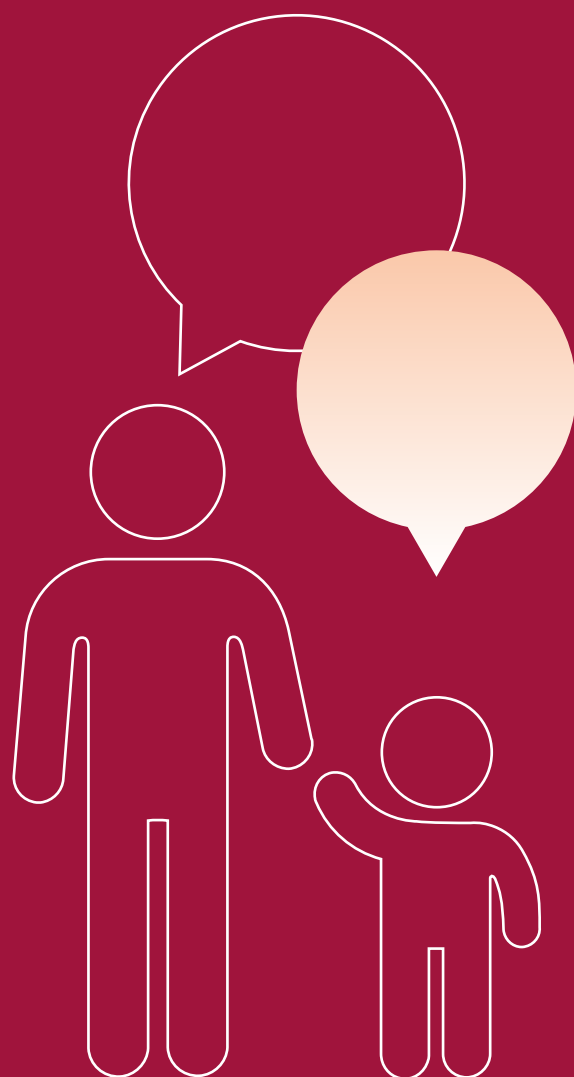
→ Tidlig literacy

Tidlig literacy dækker over før-skriftlige kompetencer. Opmærksomhed på lyd og skrift, i de tidlige leveår, er med til at undersøgte børnenes kompetencer til at læse og skrive.

→ Deltagelsesmuligheder

Måltrettet sprogstimulering for børn med sproglige vanskeligheder og dansk som andetsprog kan mindske afstanden til jævnaldrende børn og understøtte, at alle børn har adgang til de samme læringsmuligheder.

Grundlaget for børns sproglige udvikling

Grundlaget for børns sproglige udvikling

Gennem sproget kan børn udtrykke deres tanker, følelser og behov, og det er herigennem at børn opbygger og vedligeholder sociale relationer samt opnår viden om og forståelse af verden. Stærke sprogkompetencer er derfor tæt forbundet med barnets generelle livsmuligheder.

I dette kapitel dykker vi ned i fundamentet for børns sproglige udvikling, nemlig ordforråd, narrative kompetencer og tidlig literacy.

Ordforråd

Ordforrådet er mængden af de ord, som barnet forstår og/eller siger. Det produktive ordforråd er de ord, barnet aktivt bruger, mens det receptive ordforråd er de ord, barnet ikke selv bruger aktivt endnu, men genkender og forstår, når andre bruger dem.

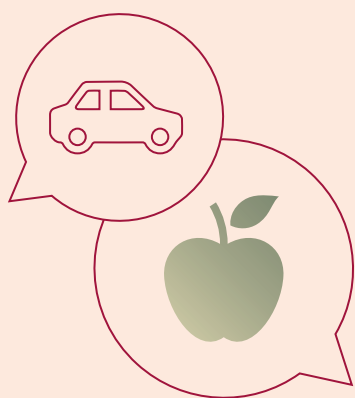
Børn udvikler deres ordforråd i forskellige tempi, og det viser sig meget tidligt i barnets liv. Ved to-årsalderen har børn med det mindste ordforråd omkring 27 ord i deres ordforråd, mens børn med det største ordforråd har omkring 493 ord. Denne forskel fortsætter ind i børnenes skoletid. Et langtidsstudie af knap 3.000 danske børn viser fx, at de fleste børn, der har et stort ordforråd, når de er mellem halvandet og tre år, også scorer højest på læsetest i 6. klasse, og har større sandsynlighed for at få højere karakterer i dansk, engelsk, matematik og naturvidenskab ved 9. klasses afgangseksamen.

Børn, der tidligt i deres liv har et stort og nuanceret ordforråd, har altså bedre forudsætninger for at udvikle sig sprogligt og kommunikativt, for at deltage aktivt i sociale og faglige aktiviteter og for at lære at læse og tilegne sig ny viden.

Abstrakt ordforråd

Børn op til to år lærer hovedparten af deres ordforråd gennem hverdagssamtaler med nære voksne og i samspillet med jævnaldrende. Her udvikler de deres ordforråd for konkrete genstande som *bord*, *æble* eller *bil* – ting, de kan se og røre.

Børnenes abstrakte ordforråd udvikler sig ikke på samme måde i de daglige dialoger. Det abstrakte ordforråd er det specifikke og faglige ordforråd, som fx knytter sig til bestemte fagområder. Det kan være begreber om former, størrelser, farver og tid. Det kan også være mentale begreber, fx ord for følelser som *kærlighed* og *frygt*, og ord for tankeprocesser som *huske* eller *forstå*.

Børn op til to år lærer hovedparten af deres ordforråd gennem hverdagssamtaler med nære voksne og i samspillet med jævnaldrende.

Det abstrakte ordforråd er særligt væsentligt at have fokus på i dagtilbud. Det har vist sig, at voksne sjældent bruger abstrakte ord i hverdagssamtaler og derfor ikke eksponerer børnene for dem. Det kræver derfor et mere fokuseret og bevidst arbejde.

Det abstrakte ordforråd giver børn mulighed for at udtrykke sig mere præcist og nuanceret. Samtidig danner det fundamentet for at kunne forstå komplekse begreber og sammenhænge, og bliver derved bærende for børns videre talesproglige og kommunikative udvikling og generelle læring. Sagt på en anden måde: Når børn har adgang til et rigt og varieret ordforråd, kan de bedre beskrive deres oplevelser, tanker og følelser.

Eksempelvis kan et barn, der kender ordet 'måge', mere præcist beskrive sin oplevelse ved havet sammenlignet med et barn, som bruger ordet 'fugl'. Det styrker både barnets kommunikation og evne til at skabe forbindelse mellem ord og verden omkring sig. Et andet eksempel kan være forståelsen af ordet *venlig*. Når et barn lærer et ord som *venlig*, hjælper det barnet med at forstå og sætte ord på de handlinger, som de oplever i hverdagen – fx at dele legetøj, trøste en ven eller sige noget pænt til andre.

Der er især en sammenhæng mellem børns tidlige ordforråd inden for matematik og naturvidenskab og deres senere læring på disse områder. Det gælder både børnenes viden, forståelse og problemløsning i matematik og naturvidenskab, men også deres generelle læreprocesser på disse fagområder.

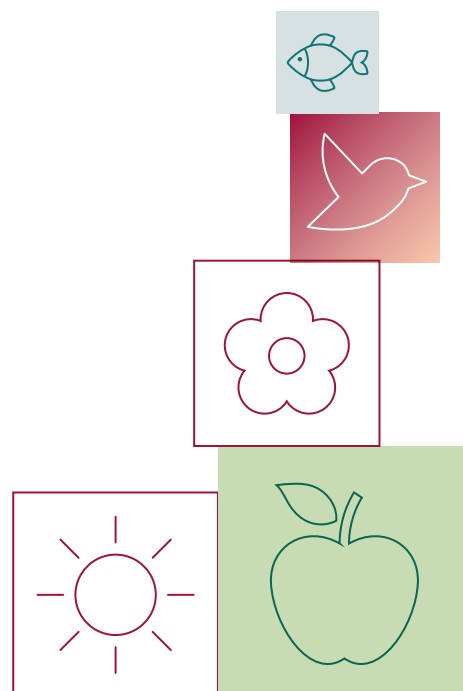
Sammenhængen mellem matematisk ordforråd og science-ordforråd er stærkere end den, der findes mellem generelle sprogfærdigheder og matematiske evner. Børn med et stort matematikordforråd vil i skolen bedre kunne gennemføre opgaver som talgenkendelse, sammenlign af mængder og rækkefølge af tal.

En tidlig introduktion til og arbejde med matematiske og naturvidenskabelige sprog, er derfor relevant. Den styrkede pædagogiske læreplan beskriver også relevansen af at styrke børnenes matematiske opmærksomhed under emnet 'Natur, udeliv og science'.

Afsnittet er baseret på følgende kilder

Bleses et al. (2008), Bleses et al. (2016), Bleses et al. (2023), Dale et al. (2023), Wasik et al. (2016), What Works Clearinghouse (2022), Hadley & Mendez (2020), Lin et al. (2021), Guo et al. (2015), Turan & Smedt (2022), Purpura et al. (2017).

Det har vist sig, at voksne sjældent bruger abstrakte ord i hverdagssamtaler og derfor ikke eksponerer børnene for dem.

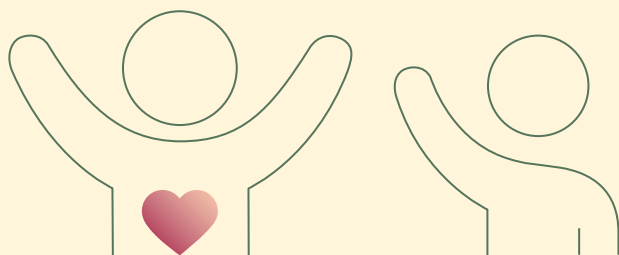
Narrative kompetencer

En anden grundsten i børns sproglige udvikling er deres narrative kompetencer. Narrative kompetencer er barnets evne til at forstå og fortælle både personlige og fiktive historier, skabe fortællinger med en begyndelse, en slutning og en pointe og fortælle sammenhængende om behov, handlinger og oplevelser.

Narrative kompetencer er en grundsten i børns sproglige udvikling. Når børn lærer at opbygge og fortælle historier, forbedrer de deres evne til at bruge komplekse sætninger, de opbygger et varieret ordforråd og de lærer om grammatiske strukturer.

Gennem historier deler børn oplevelser og følelser, hvilket hjælper dem med at skabe relationer. Narrative kompetencer gør det derfor lettere for børn at deltage i sociale interaktioner og forstå andres perspektiver, hvilket er essentielt for at opbygge og vedligeholde fællesskaber.

At kunne skabe sammenhængende fortællinger kræver, at børn bruger og integrerer forskellige kognitive færdigheder som hukommelse, opmærksomhed og ræsonnement. De skal huske detaljer, organisere dem i en logisk rækkefølge og forstå årsag-virkning-relationer.

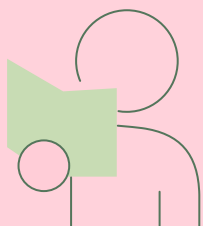
Narrative kompetencer er kendetegnet ved evnen til at bruge ord og kropssprog effektivt for at formidle en historie, fx gennem dialog, beskrivelse og mimik.

Hvad er narrative kompetencer?

Narrative kompetencer er kendetegnet ved evnen til at

- ➔ Genkende og anvende de grundlæggende elementer i en historie, såsom begyndelse, midte og slutning, samt at kunne genkende karakterer, tid og sted, handling og temaer
- ➔ Opbygge en sammenhængende fortælling i en logisk og kronologisk rækkefølge
- ➔ Indflette vurderinger, følelser og meninger i en fortælling for fx at fremhæve bestemte oplevelser
- ➔ Drage slutninger og forstå implicitte informationer i en historie. Det kræver, at barnet kan forstå mellem linjerne og fx forstå sammenhænge også selvom de ikke fremgår eksplicit af fortællingen
- ➔ Forstå og formidle synspunkter og følelser i en historie, fx ved at leve sig ind i, hvorfor hovedpersonen i en historie opfører sig på en bestemt måde. Det er tæt forbundet med udviklingen af empati
- ➔ Bruge ord og kropssprog effektivt for at formidle en historie, fx gennem dialog, beskrivelse og mimik
- ➔ Forstå, hvordan karakterers mål, handlinger og konsekvenser driver en fortælling fremad, og hvordan spænding og konflikter kan bygges op og løses.

Tidlige gode narrative kompetencer hænger sammen med børns senere udvikling

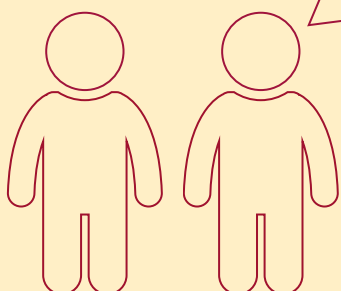

Børn, der i 3-6 års alderen er dygtige til at genfortælle historier, har bedre læsefærdigheder som 8-12 årige.

Børn, der er gode til at skabe sammenhængende fortællinger, fx om hvad de har lavet i weekenden, klarer sig bedre i læsning og skrivning, når de starter i skole.

Børn, der er gode til at opbygge og organisere en fortælling og sætte ord på tanker i en logisk rækkefølge, vil have lettere ved at forstå og producere skriftlige tekster i skolealderen.

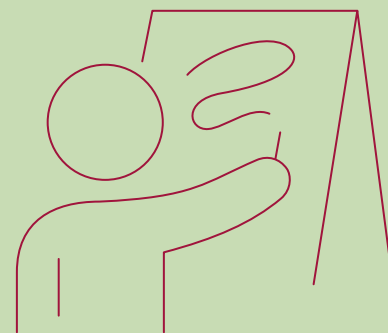
Tidlig literacy

En tredje grundsten i børns sproglige udvikling er deres tidlige literacy-kompetencer, også omtalt som før-skriftlige kompetencer. Literacy er et komplekst og mangefacetteret begreb, som dækker over flere forskellige typer af færdigheder.

Tidlige literacy-kompetencer er dels kompetencen til at afkode og anvende systemer af tegn såsom bogstaver og tal. Det er en væsentlig del af den kognitive udvikling og danner fundamentet for børns senere læsefærdigheder. Dels er det kompetencen til at forstå, hvordan disse tegn bruges samt kompetencen til at skabe mening og sammenhæng i det, de oplever og udtrykker, fx ved at forstå en historie, tolke illustrationer og selv skabe egne fortællinger. Det indebærer ikke blot en teknisk forståelse af sprog, men også evnen til at bruge sproget som et redskab til at tænke, reflektere og kommunikere med omverdenen.

Tidlig literacy er de grundlæggende færdigheder og den viden, børn udvikler, før de lærer at læse og skrive på formel vis. Det indebærer blandt andet børns udvikling af lydlig opmærksomhed, det vil sige deres evne til at skifte fokus fra ordenes betydning til ordenes lyde og form. Bevidsthed om sprogets lyde hjælper børn med at forstå, at ord er lavet af lyde, og at disse lyde danner ord. Det første tydelige tegn på, at udviklingen af fonologisk opmærksomhed er i gang, ses når børn begynder at lege med ord, der rimer.

Tidlig literacy omfatter også børns spirende skriftsproglige udvikling, hvor de gør sig deres første erfaringer med og bliver nysgerrige på, hvordan et skriftsprog anvendes. Det handler blandt andet om, at børn udvikler en forståelse af, at vores sprog er sammensat af forskellige tegn og symboler, og at de lærer at afkode disse tegn gennem et begyndende tal- og bogstavkendskab. Det kommer fx til udtryk, når børn tegner ting, der ligner skrift, udviser nysgerrighed over for former, eller når de leger, at de læser højt fra bøger. Den spirende skriftsproglige udvikling handler også om, at børn gør sig erfaringer med bøger og bliver bevidste om læseretning.

Tidlig literacy kommer fx til udtryk, når børn tegner ting, der ligner skrift, udviser nysgerrighed over for former eller når de leger, at de læser højt fra bøger.

Afsnittet er baseret på følgende kilder

EVA & BUVM (2020), Jensen et al. (2012), Snow (2008), What Works Clearinghouse (2022), Lonigan & Shanahan (2009).

Fem veje til virkningsfuld sprogpædagogik

1

Arbejd målrettet med at udvide børnenes ordforråd

2

Invitér til dialog og understøt barnet i at lære abstrakte begreber

3

Læs højt med dialogen i centrum

4

Natur og science som motor for sproglig udvikling

5

Systematisk introduktion til bogstaver og lyde

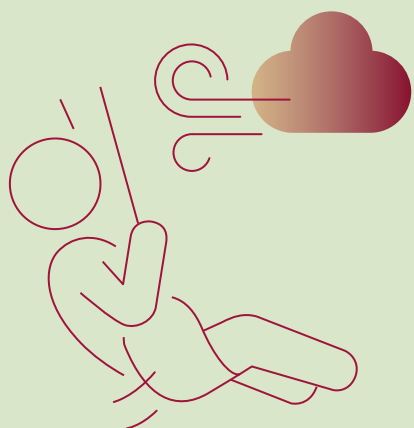
Fem veje til virkningsfuld sprogpædagogik

I dette kapitel præsenterer vi fem forskellige veje til at udvikle de sproglige områder, som det tidligere kapitel præsenterede.

Kapitlet giver, på baggrund af forskningen, konkrete eksempler på, hvordan det pædagogiske personale og ledere i dagtilbud kan understøtte børns talesproglige og kommunikative udvikling samt tidlige literacy-udvikling.

Det sprogpædagogiske arbejde gennemføres som led i en systematisk og planlagt praksis med tydelige formål og klare intentioner for den pædagogiske praksis. Det betyder også, at praksis løbende må justeres og tilpasses på baggrund af systematisk dokumentation og opfølgning.

1 Arbejd målrettet med at udvide børnenes ordforråd

Det pædagogiske personales arbejde med at understøtte udviklingen af børns ordforråd kan både ske indirekte i hverdagens samtaler og direkte gennem en bevidst indsats. Det kræver et systematisk fokus på at lære børn abstrakte ord – både specifikke, faglige og mentale begreber – gennem forklaringer, gentagelser og hyppig brug af ordet i forskellige sammenhænge. Dette målrettede arbejde kan foregå på flere måder.

Brug alle anledninger til at sætte fokus på abstrakte ord

Hav antennerne ude for at 'fange' de abstrakte ord og begreber, der kan optræde i løbet af en dag.

Et eksempel kan være dialogen rundt om eftermiddagsfrugten. Bliver der serveret pære, kan det bruges som anledning til at præsentere børnene for begrebet oval, som er anderledes end æblet, der er rundt. Et andet eksempel kan være på legepladsen, hvor børnene sidder udenfor og mærker en svag vind – en brise. Det giver anledning til at tale om forskellen på en vind og en brise.

Børn lærer cirka 25 % flere ord i forbindelse med højtlesning, når det pædagogiske personale forklarer og giver eksempler på ordenes betydning. Det har studier vist.

Brug tid på at forklare nye ord, og forklar dem på mange forskellige måder

At arbejde målrettet med børnenes ordforråd handler ikke kun om at give definitioner på nye ord. Der skal både arbejdes i dybden og rundt om ordene. Ordene skal forklares, og der skal gives flere eksempler på, hvad ordet betyder.

Studier har vist, at børn lærer cirka 25 % flere ord i forbindelse med højtlesning, når det pædagogiske personale forklarer og giver eksempler på ordenes betydning. Hvis det pædagogiske personale uddyber forklaringerne med to ekstra beskrivelser, dvs. forklarer ordenes betydning på to forskellige måder, lærer børnene dobbelt så mange nye ord. At give tid og plads til at forklare børnene de nye og abstrakte ords betydninger og brug, har således betydning for børnenes ordkendskab.

Sådan kan du arbejde med fokusord

- 1 Udvælg ord inden din aktivitet går i gang.
- 2 Fremhæv de ord som er abstrakte ord, og som kræver udvidede forklaringer.
- 3 Undgå at arbejde med "for lette" ord, som børn ofte hører i daglig tale.
- 4 Undgå at arbejde med ord, der refererer til ukendte begreber eller sjældent bruges i bøger eller tale.
- 5 Brug tid på at udvælge de "rigtige" ord.
- 6 Udvælg ord, der hjælper børn med at kommunikere.
- 7 Skræddersy ordvalg til børnenes styrker og behov.
- 8 Lær børn at være nysgerrige på ord og arbejd med de ord, som børn spørger ind til.

Arbejd målrettet og systematisk med at præsentere børnene for nye ord

Det kan være brugbart at gå systematisk til værks, når det pædagogiske personale skal præsentere børn for nye ord. Fx ved at præsentere børnene for 3-5 nye ord eller begreber flere gange om ugen over en længere periode, så de efter en måned er præsenteret for cirka 12-15 nye ord. Her kan der vælges en gruppe ord, der relaterer sig til et emne (fx *bondegården* eller *havet*) eller tilhører samme kategori (*plante*, *blad*, *rødder* og *stilk*). Det giver børnene mulighed for at lære flere ord mere effektivt og hurtigt, blandt andet fordi de kan snakke om ligheder og forskelle, fx mellem forskellige typer af fodtøj. Samtidig kalder det på, at man som pædagogisk personale selv er bevidst omkring at variere sit eget sprog, da børnenes sproglige udvikling i høj grad er afhængig af det sprog de møder i hverdagen.

Det pædagogiske personale kan hjælpe børnene med at fastholde nye ord ved at skabe sammenhænge og situationer, hvor børnene efterfølgende kan øve sig i at bruge dem. De skal skabe muligheder for, at ordene dukker op i børns leg, fx ved at finde materialer frem, der viser eller knytter sig til de nye ord. Hvis ordene handler om skovens dyr, kan det pædagogiske personale sætte figurer af dyrene frem, give børnene inspiration til at tegne dyrene eller finde udklædning, så børnene kan lege, at de er et af dyrene. Det handler med andre ord om at sikre, at børnene bruger de nye ord så hyppigt som muligt.

Skab en nysgerrig kultur, hvor ord er i fokus

En del af arbejdet med at udvikle børns ordforråd handler om at skabe en kultur, der understøtter børns fascination, nysgerrighed og interesse for ord. Her skal de voksne gå forrest og selv vise nysgerrighed og interesse for ord, og børn skal motiveres og tydeligt anerkendes, når de spørger, hvad ord og begreber betyder.

I kan fx skabe denne kultur ved hjælp af en ordmaskot, som skaber ekstra opmærksomhed på ord. Det kan fx være en blæksprutte, som med sine otte arme "fanger" nye ord, der skal sættes fokus på. En anden måde kan være ved at skabe en praksis, hvor børn tydeligt markerer, når de hører nye ord. Det kan fx ske under højtlesning, hvor børnene skal lægge en hånd på hovedet, hver gang de hører et ord, som de ikke kender.

Introducer matematik- og science-begreber i de daglige rutiner

Det er velbelyst, at der er sammenhæng mellem et stort matematisk ordforråd og senere talforståelse og matematikkompetencer. Det pædagogiske personale kan på forskellige måder integrere matematiske begreber i daglige rutiner og lege med et særligt blik for, at børnene får en dybere forståelse for tal, former, måling og mønstre, som er essentielle for deres videre læring i skolen.

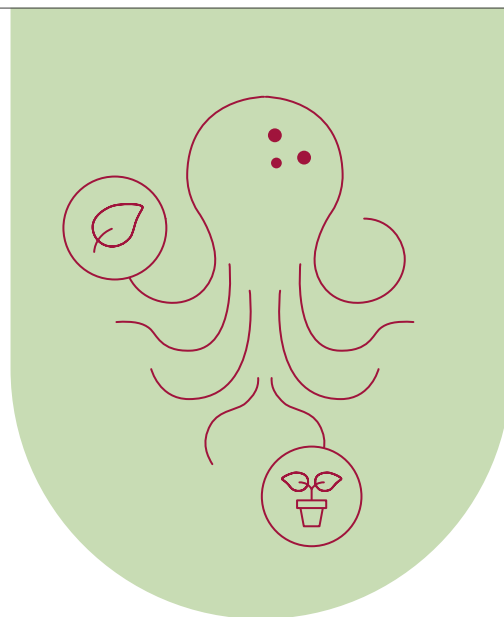
Det kan fx være ved frokosten, hvor det pædagogiske personale tæller antallet af gulerødder på børnenes tallerken eller sammenligner mængder som "Hvem har flest?" eller "Hvem har færrest?".

I kan også hjælpe børn med at tilegne sig et matematisk ordforråd ved at lave et talspil med en nummersti på gulvet ved hjælp af tape, papir eller kridt, hvor hvert felt repræsenterer et tal fra 1 til 10. Børnene får en terning, som de skiftes til at kaste. Hvis barnet slår en 3'er, tæller det tre felter frem på stien. Undervejs kan det pædagogiske personale stille spørgsmål som "Hvilket tal står du på nu?" eller "Hvor mange felter mangler du for at nå til 10?".

Disse aktiviteter giver børnene mulighed for at øve sig i at tælle og forstå tallenes rækkefølge på en sjov og relevant måde. Det pædagogiske personale styrker læringen, hvis de også engagerer børnene i en kort samtale om, hvad de har lært. Spørgsmål som "Hvad var det sværeste ved at tælle felterne?" eller "Hvordan vidste du, hvilket tal du skulle stå på?" hjælper børnene med at reflektere over deres egen læring og styrker deres matematiske forståelse.

Afsnittet er baseret på følgende kilder

Hadley & Mendez (2021), Zucker et al. (2021), What Works Clearinghouse (2022), Howard et al (2023), Ulferts et al. (2019), Howard et al. (2023), Weiland & Rosado (2022).

Sociale interaktioner som omdrejningspunkt for det sprogpædagogiske arbejde

Sociale interaktioner mellem barnet og det pædagogiske personale i et dagtilbud har indflydelse på barnets læring og sproglige udvikling.

Det er i de daglige sociale interaktioner – dialoger og leg – at barnet udvikler sine sproglige færdigheder, og det er her, det pædagogiske personale former læringsmiljøet som sproglige rollemodeller.

Når et barn oplever en tryk, tillidsfuld og engagerende relation til den voksne, skabes et fundament, hvor barnet føler sig anerkendt, værdsat og opmuntret. Denne oplevelse af anerkendelse giver barnet mod til at udforske og eksperimentere med sproget uden frygt for at fejle.

I et trygt samspil, hvor barnet føler sig værdsat og opmuntret til at udtrykke sig, vil barnet være mere tilbøjelig til at deltage i samtaler, stille spørgsmål og udtrykke sig, hvilket er centrale elementer i sprogtilegnelsen. En aktiv deltagelse fra den voksne, der viser ægte interesse og engagement i barnets udsagn, vil således styrke barnets lyst til at kommunikere og dermed også til at lære.

Samtidig er det i samspillet mellem barnet og den voksne, at barnet kan blive opmuntret til at bruge sproget ved, at den voksne engagerer sig i samtaler med børnene, og skaber anledninger til, at barnet kan bruge, afprøve og forfine både sprog og kommunikation.

Billeder fra hverdagen

Sprogpædagogisk arbejde med matematiske begreber

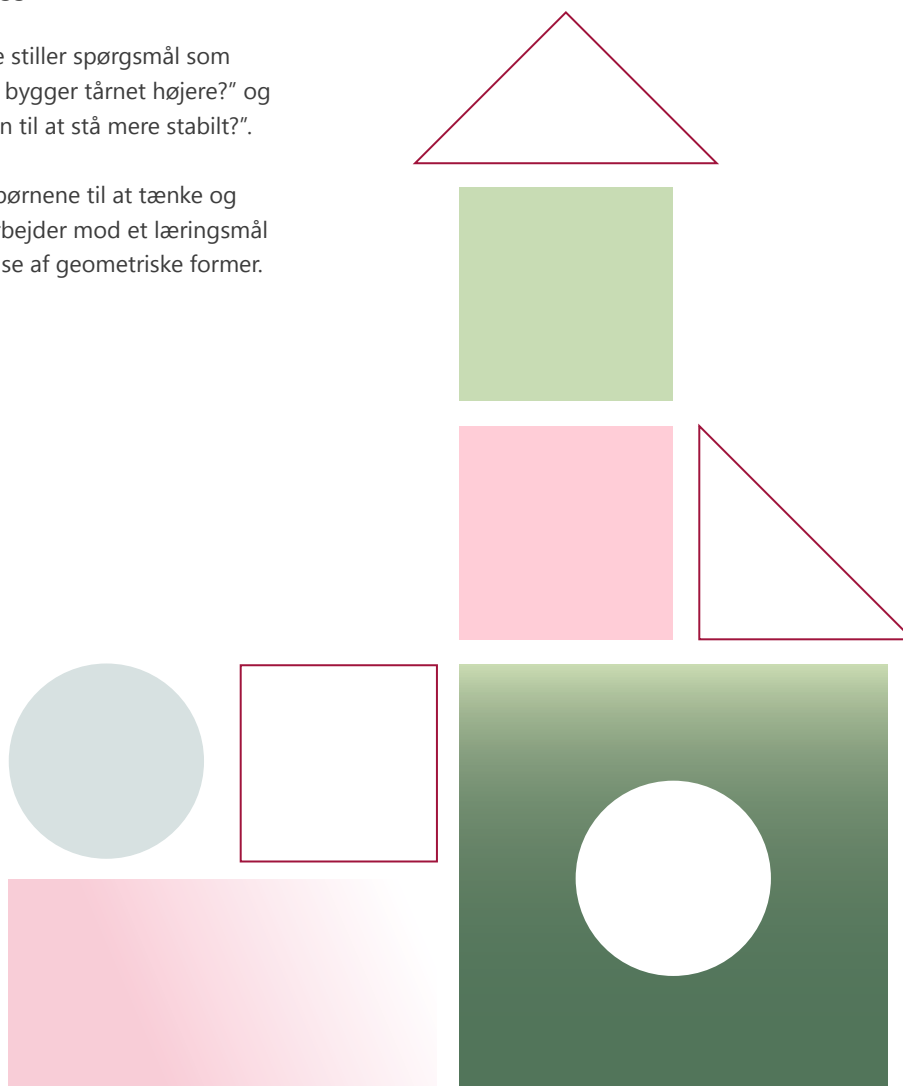
I børnehaven Solhøj arbejder det pædagogiske personale med at styrke børnenes matematiske ordforråd. De planlægger derfor en fast aktivitet hver dag, hvor de kan arbejde med bestemte matematiske begreber.

En af ugerne har de fokus på geometriske former.

Det pædagogiske personale har derfor fundet byggeklodserne frem og sat sig på gulvet for at stable dem. Børnene har frihed til at vælge, hvilke klodser, de vil bruge, og hvordan de vil bygge deres tårne.

Det pædagogiske personale stiller spørgsmål som "Hvad tror du vil ske, hvis vi bygger tårnet højere?" og "Hvordan kan vi få dette tårn til at stå mere stabilt?".

Disse spørgsmål opfordrer børnene til at tænke og eksperimentere, mens de arbejder mod et læringsmål om at udvikle deres forståelse af geometriske former.

2 Inviter til dialog og understøt barnet i at lære abstrakte begreber

Børn spejler det sprog, de møder. Det pædagogiske personales måde at kommunikere på har derfor stor betydning for børns sproglige udvikling. Som pædagogisk personale bør man derfor være bevidst om og opmærksom på, hvordan man er sproglig rollemodel for børnene og tilpasser sproget til børnenes sproglige niveau.

Forskningen har kortlagt, hvilke forskellige kommunikationsformer eller understøttende sprogstrategier der findes blandt det pædagogiske personale i dagtilbud. Her har man identificeret forskellige typer af virksomme strategier til at aktivere børns talesprog og kommunikation. Disse strategier indebærer et fokus på dels at invitere børnene til dialog, dels at fremme børnenes forståelse og brug af abstrakte begreber.

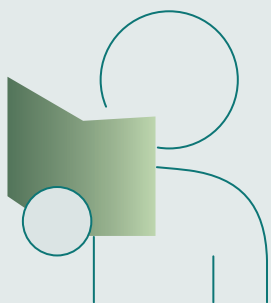
Inviter børnene til dialog

Den ene strategi er kendetegnet ved et stærkt fokus på at invitere børnene til dialog. Denne strategi fremmer børns aktive deltagelse i samtaler, støtter deres sproglige udvikling og hjælper dem med overgangen til at bruge et mere komplekst og avanceret sprog.

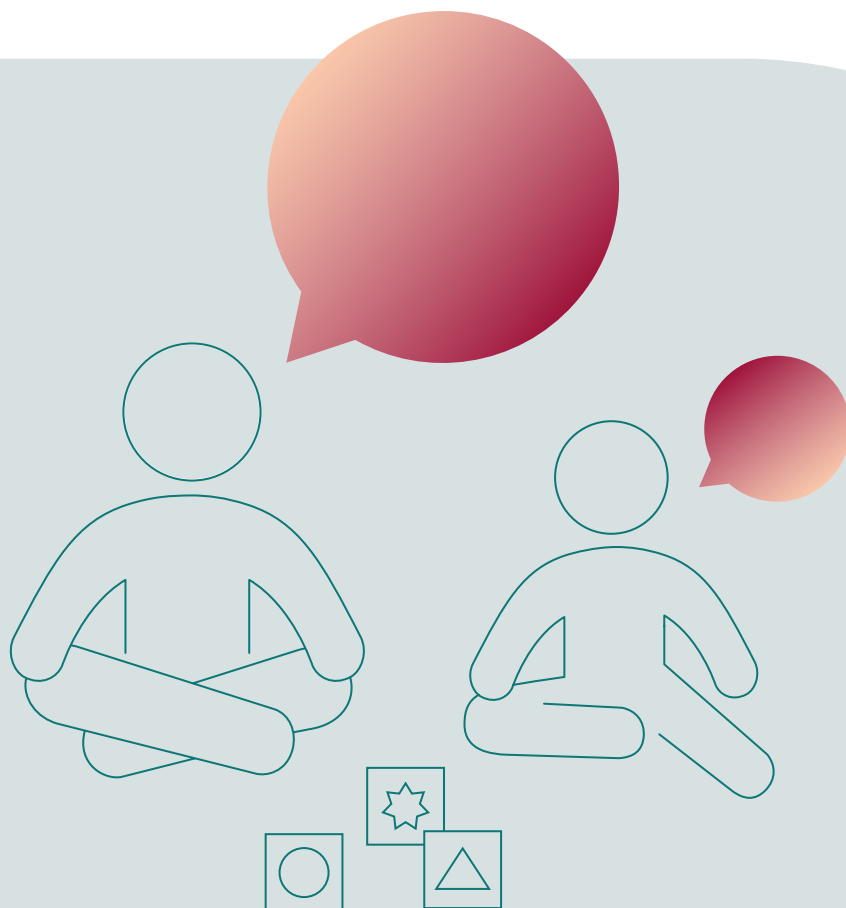
Det kan fx være ved at invitere børnene ind i og engagere dem i meningsfulde samtaler, hvor de selv skal sætte ord på tanker og følelser. Det kan det pædagogiske personale gøre ved at stille åbne spørgsmål, og vente på, at børnene taler eller ved at modellere eget sprog, så børnene kan efterligne det. Den voksne kan fx spørge: "Jeg fik havregryn til morgenmad. Hvad fik du til morgenmad?" eller "Jeg har haft en dejlig weekend. Hvordan har du haft det i weekenden?".

Denne strategi er kendetegnet ved, at den voksne bygger videre på og udvider dialogen med børnene. Det kan fx ske ved at gentage eller omformulere et barns svar og derefter tilføje yderligere information. Det kan også ske ved at stille opfølgende spørgsmål for at forlænge samtalen med henblik på at invitere barnet til at sige endnu mere.

Strategien er virksom, fordi den bidrager til at støtte børns sproglige udvikling ved at engagere dem i meningsfulde samtaler, blandt andet ved at give dem mulighed for at bruge og udvikle deres sprog i forskellige kontekster.

Som pædagogisk personale bør man være bevidst om og opmærksom på, hvordan man er sproglig rollemodel for børnene og tilpasser sproget til børnenes sproglige niveau.

Fokus på at fremme børns abstrakte begreber

Denne strategi støtter børn i at udvikle deres sproglige færdigheder ved at engagere dem i samtaler, som kræver, at børnene tænker og reflekterer. Det fremmer børns evne til kritisk tænkning, forståelse af abstrakte begreber og refleksion.

Det kan fx ske ved at invitere børnene ind i dialoger, der opmuntrer dem til at lave forudsigelser og tænke over motiver. I forbindelse med en konflikt med et andet barn kan den voksne spørge: "Hvorfor tror du, Emil bliver ked af det?", og under højtlesning kan den voksne spørge: "Hvad tror du, der sker nu?". Denne type dialog giver anledning til at hjælpe børnene med at øve deres abstrakte ordforråd.

Denne strategi er særlig effektiv, når den foregår i en kontekst, som børnene finder meningsfuld og engagerende. Det kan fx være i forbindelse med fælles læsning, som typisk indbyder til en anden type dialog end den, der foregår i garderoben og ved frokosten.

Afsnittet er baseret på følgende kilder

Hadley et al. (2021), Hadley et al. (2022), Bleses et al. (2016).

3 Læs højt med dialogen i centrum

Højtlesning er en effektiv metode i arbejdet med børns talesproglige, kommunikative og tidlige literacy-udvikling. Et centralt aspekt ved højtlesning er, at barnet hører ord, som de ellers sjældent møder i de daglige samtaler. I højtlesningssituationen bliver ordene præsenteret i en historie og ofte også med visuel understøttelse, som børnene kan støtte sig op ad i forståelsen af de nye ord. Højtlesning har også positiv betydning for børns fonologiske kompetencer, det vil sige deres viden om ords lyde og form.

Dialogisk læsning er en evidensbaseret metode til at fremme børns aktive deltagelse i fælles samtaler om bøger. I modsætning til traditionel oplæsning, hvor den voksne læser og barnet lytter (passivt), skal den voksne under dialogisk læsning opmuntre barnet til at deltage aktivt under læsningen, mens den voksne aktivt lytter og hjælper barnet efter behov. Dialogisk læsning handler om at læse med barnet og ikke for barnet.

Ved dialogisk læsning kan voksne holde pause for at stille barnet spørgsmål om historien, karaktererne eller illustrationerne. Det tilskynder barnet til at deltage aktivt. Det handler om at skabe en involverende og engagerende læseoplevelse, som inddrager barnet.

Udvælg fokusord i forbindelse med den dialogiske læsning

Når det pædagogiske personale bruger højtlesning til at arbejde med børns sproglige udvikling kan det være en god idé forud for læsningen at udvælge specifikke ord, som der skal være særlig fokus på. En væsentlig pointe her er således at man ikke udvælger tilfældige ord undervejs i læsningen, men at man forud for læsningen udvælger de ord, som man er særligt optaget af at børnene skal tilegne sig.

Afsnittet er baseret på følgende kilder

Wasik et al. (2016), Gjems (2018), Parpuću & Ezmeci (2023), Pillinger & Vardy (2022), What Works Clearinghouse (2022), Nebitt et al. (2023), Skene et al. (2022).

Sådan kan I arbejde med fokusord

- 1 Udvælg to eller tre abstrakte fokusord i forbindelse med højtlesning.
- 2 Start med at fortælle børnene, at det er disse ord, som de skal lytte efter, og giv en børnevenlig definition af ordene.
- 3 Vis en illustration, som hjælper med at forklare ordene.
- 4 Bed børnene om at lytte efter ordet og inviter dem til at række hånden op, når de hører ordene.
- 5 Stop ved sider, hvor fokusordene optræder, og uddyb betydningen i den kontekst, de optræder i.
- 6 Gentag ordenes definition og knyt det til teksten.
- 7 Brug aktivt ordene i den løbende dialog med børnene, både under og efter læsningen.
- 8 Genbesøg ordene hyppigt i den efterfølgende periode og opmuntr børnene til at bruge de nye ord.

Billeder fra hverdagen

To eksempler på dialogisk læsning

Eksempel 1

Den voksne sidder sammen med en lille gruppe børn og læser bogen "Den Lille Rødhætte" højt. Undervejs stopper den voksne op for at involvere børnene ved hjælp af fire trin:

- 1 **Spørg:** Den voksne peger på et billede af ulven og spørger børnene: "Hvad tror I, ulven vil gøre nu?"
- 2 **Evaluer:** Et barn svarer: "Jeg tror, han vil spise bedstemor!" Den voksne nikker og svarer: "Ja, det kunne godt se sådan ud. Det er en god iagttagelse."
- 3 **Udvid:** Den voksne tilføjer derefter: "Ulven har en plan om at snyde Rødhætte og hendes bedstemor. Hvad tror I, der sker, når Rødhætte kommer til huset?"
- 4 **Gentag:** Efter at have hørt børnenes svar og diskuteret lidt, gentager den voksne hovedpointerne: "Så vi tror, at ulven måske prøver at snyde både Rødhætte og bedstemor, og vi må se, hvad der sker, når Rødhætte kommer til huset."

Den voksne fortsætter herefter med at læse og gentager processen flere gange for at fastholde børnenes interesse og engagement samtidig med, at de udvikler deres forståelse af historien. På den måde hjælper den voksne børnene med at udvikle deres talesprog, kritiske tænkning og forståelse af fortællingen på en aktiv og engagerende måde.

Eksempel 2

Den voksne sidder sammen med en gruppe børn og læser bogen "Peter Kanin" højt. Undervejs stopper den voksne op for at involvere børnene ved hjælp af fem trin:

- 1 **Fuldførelse:** Den voksne læser en sætning og stopper før det sidste ord: "Peter Kanin løb hurtigt væk fra hr. McGregor, fordi han var..." Den voksne ser forventningsfuldt på børnene, og et barn fuldfører sætningen: "bange!"
- 2 **Genkaldelse:** Den voksne spørger: "Kan I huske, hvad Peter gjorde, da han kom ind i hr. McGregors have?" Et barn svarer: "Han spiste grøntsagerne."
- 3 **Åbne spørgsmål:** Den voksne spørger: "Hvad tror I, Peter følte, da han var fanget i nettet?" Børnene svarer med forskellige følelser som bange, nervøs eller trist.
- 4 **Hvorfor-spørgsmål:** Den voksne følger op: "Hvorfor tror I, hr. McGregor jagtede Peter Kanin?" Børnene giver deres bud, fx: "Fordi Peter spiste hans grøntsager."
- 5 **Distancering:** Til sidst forsøger den voksne at forbinde historien med børnenes egne oplevelser: "Har I nogensinde prøvet at løbe væk fra noget, der gjorde jer bange? Hvad gjorde I?"

Ved at bruge denne metode hjælper den voksne børnene med at interagere med historien på en dybere måde. Børnene får mulighed for at øve sig i sprogbrug, forståelse og refleksion samtidig med, at de får mulighed for at relatere historien til deres egne oplevelser.

4 Natur og science som motor for sproglig udvikling

Når der arbejdes med børns sproglige udvikling, kan det være en stor fordel at tage udgangspunkt i et tema, som er relevant og interessant for børn i en tidlig alder. Det tematiske arbejde gør det lettere for børn at forstå og huske de nye ord, fordi de er relateret til hinanden. Det udvider også børnenes viden om emnet og gør læringen mere meningsfuld og spændende for børnene.

Emner som natur og science fremhæves i forskningen som særligt gavnlige til at understøtte børns talesproglige, kommunikative og tidlige literacy-udvikling. Undersøgelser viser, at børn, der deltager i natur og science-aktiviteter, ofte får et mere avanceret ordforråd, som omfatter både faglige og abstrakte begreber, som bruges til at forstå og diskutere naturfaglige emner.

Arbejdet med læreplanstemaet '*Natur, udeliv og science*' rummer derfor muligheder for at tilrettelægge sprogpædagogiske aktiviteter. Når børn er aktivt involveret i eksperimenter og undersøgende aktiviteter, er de mere tilbøjelige til at være opmærksomme, nysgerrige og motiverede for at lære og vil ofte også naturligt prøve at forstå og udtrykke de begreber, de arbejder med.

Natur og science-aktiviteter rummer ofte en bred vifte af læringssituationer, fx eksperimenter, diskussioner og læsning af både faglitteratur og skønlitteratur. I disse aktiviteter bliver børnene ikke blot præsenteret for nye ord og begreber i en konkret og meningsfuld kontekst, men får også mulighed for at bruge ordene aktivt.

Når børn fx observerer, hvordan vand ændrer tilstand fra flydende til fast, når det fryser, lærer de ikke blot ord som fryse og smelte, men gør sig også erfaringer med de bagvedliggende fysiske processer. På samme måde kan børnene eksperimentere med ting, der kan flyde og synke, og på den måde få helt konkrete billeder af og erfaringer med ordenes betydning. Det gør det muligt for børnene at forbinde ord med egne oplevelser, og hjælper dem til at huske og anvende ordene i andre sammenhænge. Det fremmer en dybere forståelse og bedre fastholdelse af ordforrådet.

Afsnittet er baseret på følgende kilder

Fricke et al. (2017), Weiland og Rosada (2022), Guo et al. (2015), Maier et al. (2021), Wright (2013), Hwang et al. (2022).

Emner som natur og science fremhæves i forskningen som særligt gavnlige til at understøtte børns talesproglige, kommunikative og tidlige literacy-udvikling.

Guidet leg som sprogpædagogisk tilgang

Guidet leg er en særlig form for pædagogisk tilgang, der understøtter børns sproglige udvikling. Guidet leg kombinerer børns eget initiativ og udforskning med aktiviteter, der bliver faciliteret af voksne.

Det særlige ved guidet leg er, at legen skal understøtte tilegnelsen af et læringsmål. Dette mål strukturerer legen på en måde, der stadig inddrager barnets initiativ og medskabelse. På denne måde faciliterer den voksne legen, mens børnenes interesser og valg er styrende for udviklingen.

Den voksne tilpasser sin understøttelse og aktive involvering til det enkelte barns behov, hvilket kan indebære at

- ➔ stille åbne spørgsmål
- ➔ Give hints
- ➔ Konkretisere
- ➔ Demonstrere
- ➔ Tænke højt

for på den måde at støtte barnets læringsproces uden at tage styringen helt. Denne tilpassede understøttelse af det enkelte barn styrker barnets sprogudvikling i en kontekst, hvor de føler sig trygge og motiverede til at deltage aktivt og lærende.

Billeder fra hverdagen

Kontekstrigt arbejde med sprog og kommunikation

I en børnehave er månedens tema "livet i havet". Børnene skal lære om forskellige havdyr og begreber som *flyde*, *synke* og *vægt*. I et hjørne af børnehaven har det pædagogiske personale skabt en atmosfære, der skal give børnene en oplevelse af at være ved havet. Der er blå silkestoffer, og børnene har klippet fisk ud af pap og hængt dem i loftet.

Introduktion til livet i havet

Den voksne viser børnene billeder af forskellige havdyr: fisk, blæksprutter, hajer og muslinger. Den voksne stiller åbne spørgsmål som: "Hvor tror I, denne fisk lever?" og "Hvad tror I, denne blæksprutte gør, når den er bange?"

Det er en anledning til at udvide børnenes ordforråd ved at introducere ord som *gæller*, *finner* og *blæksprutte krop*. Børnene øver sig i at bruge de nye ord, mens de beskriver, hvad dyrene gør.

Flyde og synke

Det pædagogiske personale fylder en stor beholder med vand og beder børnene om at vælge forskellige genstande – små sten, plastikfisk, muslingeskaller osv. De spørger: "Hvad tror I sker, når vi lægger stenen i vandet?"

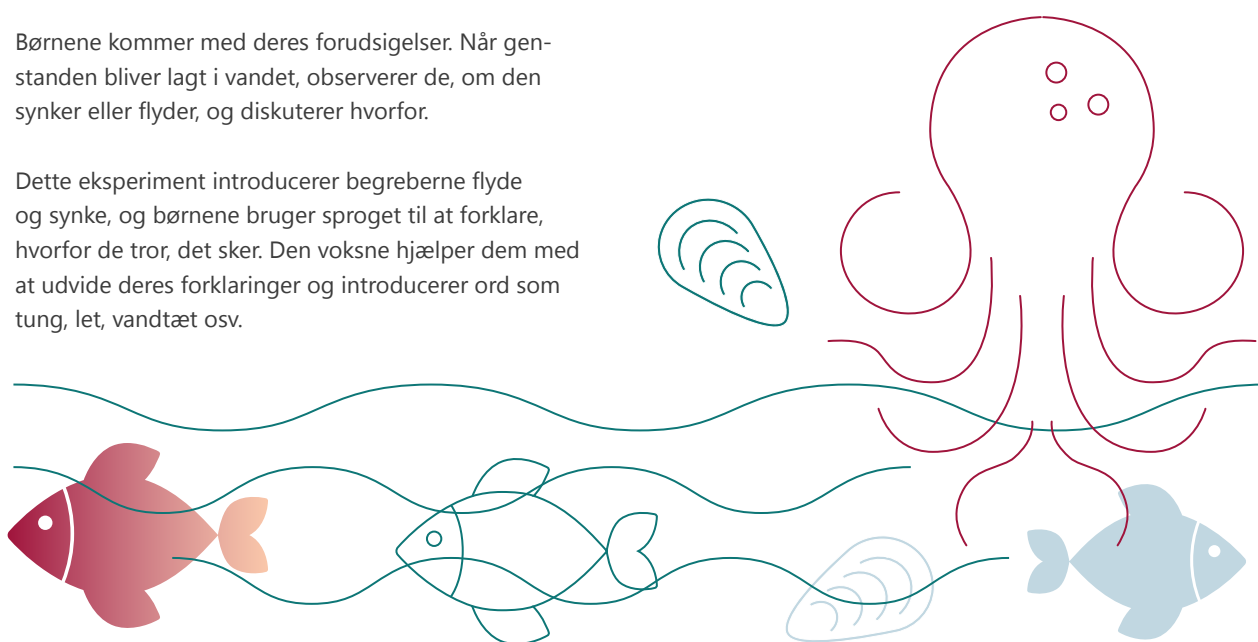
Børnene kommer med deres forudsigelser. Når genstanden bliver lagt i vandet, observerer de, om den synker eller flyder, og diskuterer hvorfor.

Dette eksperiment introducerer begreberne flyde og synke, og børnene bruger sproget til at forklare, hvorfor de tror, det sker. Den voksne hjælper dem med at udvide deres forklaringer og introducerer ord som *tung*, *let*, *vandtæt* osv.

Skabelse af en historie om havet

Til sidst beder det pædagogiske personale børnene om at skabe deres egen historie om et undervandseventyr. De spørger: "Hvad tror I, vores lille fisk møder på sin vej gennem havet?"

Børnene skiftes til at tilføje sætninger til historien, og den voksne hjælper med at introducere nye abstrakte begreber som *dybde*, *strøm*, og *bølge*. Den voksne sørger for at bruge de ord, børnene har lært i løbet af dagen.

5 Systematisk introduktion til bogstaver og lyde

At udforske og identificere sprogets lyde hænger sammen med børns talesproglige og kommunikative udvikling. Muligheden for at kunne lege med bogstaver og deres lyde og blive introduceret til en begyndende skriftlighed, bidrager til denne udvikling. Forskningen giver eksempler på, hvordan dagtilbud kan arbejde med dette i praksis.

Spirende skriftsproglig opmærksomhed

Allerede når børn er helt små, begynder de at interessere sig for skriftsproget. Det viser sig blandt andet, når børn tegner kruseduller og stolt fortæller, at de har skrevet ord, og når de begynder at være nysgerrige på at genkende og identificere bogstaver.

Ved at deltage i skriftsproglige lege og pædagogiske aktiviteter udvikler børnene en forståelse for, hvordan skriftsproget bruges. De lærer de basale principper for, hvordan vi skriver på dansk – fra venstre mod højre og oppefra og ned. Disse erfaringer hjælper børnene til at skelne mellem ord og billeder, bogstaver og tal, og de lægger grunden til en dybere forståelse af skriftsproget. En kompetence som hænger sammen med børnenes videre læse- og skrivefærdigheder. Visuelle aktiviteter som tegning og legeskrivning støtter børn i at forstå skriftlige symboler og få erfaring med skriftsprogets forside.

At arbejde med børns spirende skriftsproglighed indebærer, at børn får adgang til papir og blyanter, så de fx kan lege, at de skriver avis med kruseduller, eller de kan tegne skilte til købmandslegen. Det pædagogiske personale kan også skrive navn på børnenes tegninger sammen med børnene eller udstille børnenes tegninger og skrive, hvad tegningen forestiller og tale om det til fx samling eller frokost.

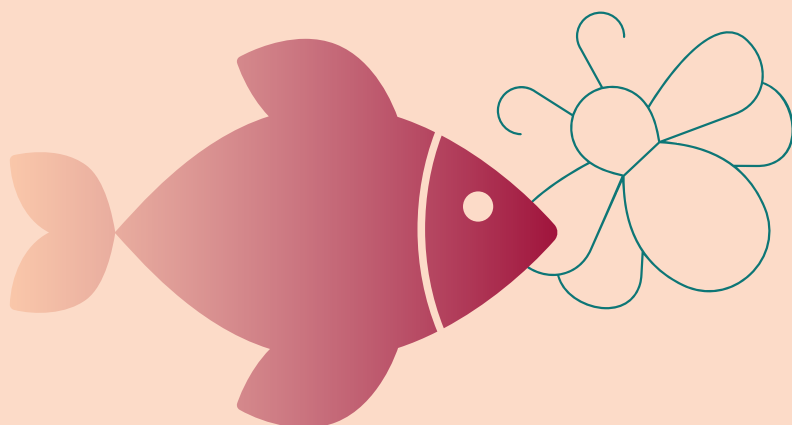
Forskning viser, at det ikke er tilstrækkeligt at lege med bogstavernes form. Børn skal også støttes i at forstå, hvordan skriftsproget kan bruges til at kommunikere tanker og idéer og give mening til det, de lærer. Det opnås bedst i et læringsmiljø, hvor børnene motiveres til selv at bidrage, og hvor de får mulighed for at anvende sproget i forskellige kontekster, fx gennem tematisk arbejde.

Introducer et nyt bogstav og dets lyd hver uge

En vej til at arbejde med bogstaver og deres lyde kan være ved at præsentere ét bogstav ad gangen for de ældste børn i børnehaven hver uge. Det pædagogiske personale kan begynde med de bogstaver og lyde, som børnene

Fire trin i arbejdet med at styrke børns viden om bogstaver og lyde

- 1 Hjælp børn med at forstå, at ord er sammensat af forskellige lyde.
- 2 Introducér bogstaverne og deres lyde.
- 3 Planlæg tid til at øve børnenes viden om bogstaver.
- 4 Integrér samtaler om bogstaver og lyde i børnenes daglige aktiviteter.

kender til, fx bogstaverne i børnenes navne. Børnenes hukommelse af bogstaver og dets lyde understøttes ved at koble dialogen om bogstaver med andre aktiviteter. Hvis bogstavet F er i fokus, kan børnene fx male bogstavet, tegne en fisk eller kigge på en flue.

For at øge bevidstheden om lyde kan det pædagogiske personale bruge sange, digte og bøger med gentagelser og rim. Her kan de opmuntre børnene til at lytte efter ord, der starter eller slutter med de samme lyde, og inddrage fysiske bevægelser som at stå eller klappe, når de hører bestemte lyde.

Det handler ikke om at fokusere snævert på at lære alfabetet, men i stedet give børn adgang til at få erfaringer med bogstaver og deres lyde, og gribe muligheden for at tale om dem, når børnene selv bliver optaget af fx deres eget navn. Det gøres også ved at gentage de bogstaver, børnene allerede har lært. Børn har brug for flere og gentagne eksponeringer for bogstaver og de lyde, de laver.

Et fysisk læringsmiljø, der vækker den skriftsproglige interesse

Børns tidlige erfaringer med trykte materialer, fx bøger og plakater, har varige effekter på deres senere læsefærdigheder. Derfor er det godt at engagere små børn i at udforske trykt tekst og skabe miljøer omkring dem, hvor tryk er synligt og tilgængeligt. Det kræver en særlig opmærksomhed på, hvordan indretningen af det fysiske læringsmiljø kan understøtte, at børnene møder tekst. Der kan fx være bøger tilgængelige i børnehøjde og plakater med bogstaver og ord.

Afsnittet er baseret på følgende kilder

Jensen et al. (2012), Børne- og Socialministeriet (2018), Gjems (2018), Snow (2008), -
What Works Clearing house (2022), EVA & BUVM (2020).

Billeder fra hverdagen

Et læringsmiljø, der bidrager til den spirende skriftsproglige opmærksomhed

Det pædagogiske personale omkring de ældste børn i et dagtilbud har igangsat forskellige aktiviteter med fokus på at udvikle børnenes forståelse for skriftsproget.

Dagtilbuddet er en delvis skovbørnehave og har derfor valgt at tage afsæt i et emne, som børnene allerede har en stor viden om, nemlig dyr i skoven.

Det pædagogiske personale har skabt et område, der skal ligne en skov, i et hjørne af dagtilbuddet. De har opsat grønne tæpper, trægrene og udklip af dyr. Børnene laver skilte til de forskellige dyr og elementer i skoven. I den forbindelse har det pædagogiske personale planlagt fire trin:

1 Udforsk dyrene i skoven

Først introducerer en voksen børnene til nogle af de dyr, man finder i skoven, som fx egern, ræv, ugle og rådyr. Børnene taler om dyrene og vælger et yndlingsdyr.

2 Lav skilte til dyrene

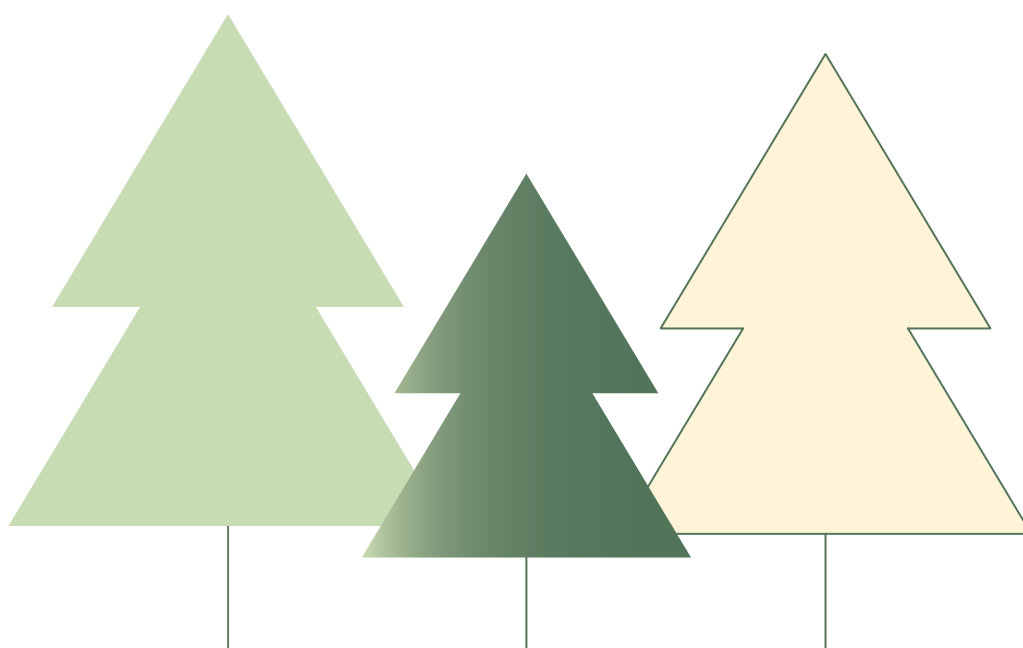
Børnene hjælper med at lave skilte til skovområdet, fx ved at tegne en ræv. Den voksne kan skrive "ræv" under tegningen. De børn, som er interesserede, prøver at skrive de første bogstaver selv.

3 Udforsk skoven sammen

Når skiltene er lavet, går den voksne og børnene på opdagelse i deres lille skov og finder dyrene ved at kigge efter skiltene. Den voksne stiller spørgsmål som: "Hvor er ræven gemt?" eller "Hvad hedder dette dyr?"

4 Udvid med flere skilte

Børnene laver også skilte til ting, der findes i en skov, som fx træ, blad eller bæk, så de får endnu flere ord at forbinde med temaet.

Billeder fra hverdagen

Et fysisk læringsmiljø, som vækker børns interesse for skriftsproget

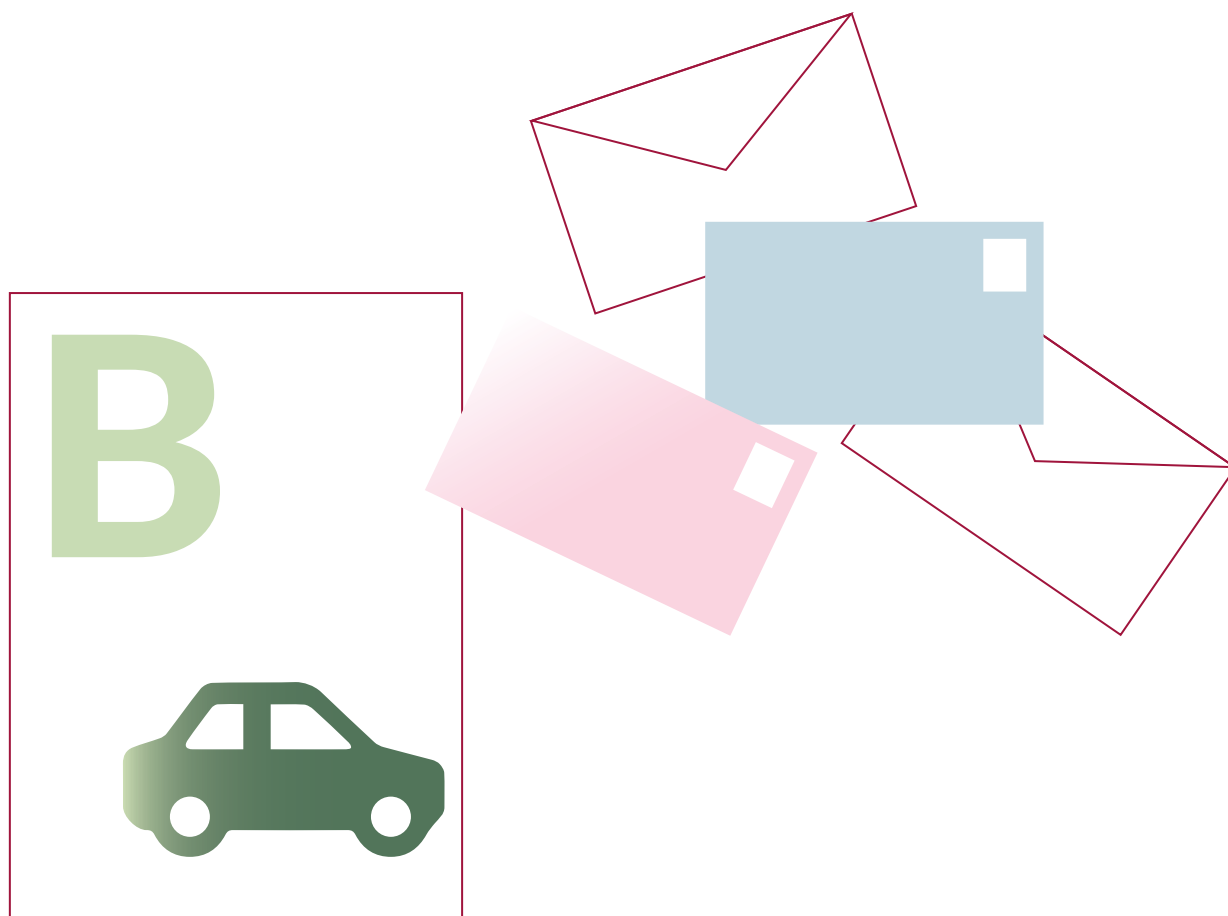
Den integrerede institution Humleblen vil i en periode særligt fokusere på at vække børnenes begyndende skriftsproglige interesse. Det pædagogiske personale vil motivere børnene til at kigge mere i bøger og give dem erfaringer med skriftsproget.

I et hjørne af børnehaven har det pædagogiske personale skabt et indbydende læsehjørne, hvor der er bløde puder og små stole omkring en lav bogreol.

Reolen er fyldt med farverige bøger, som er nøje udvalgt til at fange børnenes opmærksomhed – både bildebøger og bøger med store, tydelige bogstaver, der introducerer alfabetet. Ved siden af bogreolen hænger en alfabetplakat med billeder af genstande, som starter med hvert bogstav, fx A for abe og B for bil.

I et andet hjørne har de opstillet et postkontor, hvor børnene kan skrive breve til hinanden ved at bruge papir, farvede blyanter og små kort med bogstaver.

Børnene opfordres til at skrive deres eget navn eller sjove ord, som de selv finder på, og derefter lægge dem i en postkasse af pap. Det pædagogiske personale støtter børnene ved at tale om de lyde, som bogstaverne laver, mens børnene leger postbude. Til morgen-samling starter de med at tømme postkassen for at se og læse de breve, de har modtaget.

Litteraturliste

Børne- og Socialministeriet, 2018, Den styrkede pædagogiske læreplan. Rammer og indhold.

Bleses, D., Jensen, P., Nielsen, H. & Rathe, A. (2016). Indsats i vuggestuen kan styrke børns tidlige kompetencer rapport om effekten af leg og læring i vuggestuen – en tidlig målrettet indsats i danske vuggestuer. Trygfondens Børneforskningscenter & Rambøll.

Bleses, D., Vach, W., Slott, M., Wehberg, S., Thomsen, P., Madsen, T. O., & Basbøll, H. (2008a). The Danish Communicative Development Inventories: validity and main developmental trends. *Journal of Child Language*, 35, 619-650.

Bleses, D., Makransky, G., Dale, P. S., Højen, A., & Aktürk Ari, B. (2016). Early productive vocabulary predicts academic achievement 10 years later. *Applied Psycholinguistics*, 37, 1461-1476.

Bleses, D., Moos, M., Purpura, D. & Dale, P. S., (2023). General and Math Language Contributions to Early Numeracy Skills in a large population-representative sample. *Frontiers in Developmental Psychology*, 1, 1279691.

Dale, P. S., Paul, A., Rosholm, M., & Bleses, D. (2023). Prediction from early childhood vocabulary to academic achievement at the end of compulsory schooling in Denmark. *International Journal of Behavioral Development*, 01650254221116878.

Ebbels SH, McCartney E, Slonims V, Dockrell JE, Norbury CF. Evidence-based pathways to intervention for children with language disorders. *Int J Lang Commun Disord*. 2019 Jan;54(1):3-19.

EVA & BUVM, 2020, Kort Om 'Kommunikation og sprog – Viden og inspiration til at arbejde med læreplanstemaet'.

EVA & BUVM, 2020, Kort Om 'Leg – Viden og inspiration til arbejdet med pædagogiske læringsmiljøer, hvor legen er grundlæggende'.

Fricke S, Burgoyne K, Bowyer-Crane C, Kyriacou M, Zosimidou A, Maxwell L, Lervåg A, Snowling MJ, Hulme C. The efficacy of early language intervention in mainstream school settings: a randomized controlled trial. *J Child Psychol Psychiatry*. 2017 Oct;58(10):1141-1151.

Gjems, L. 2018, Barns tilegnelse av tidlig litterasitet i barnehagen i forbindelse med samtaler, lek og lesing. VIDEN OM LITERACY NUMMER 23 | APRIL 2018 | NATIONALT VIDENCENTER FOR LÆSNING.

Guo, Y., Wang, S., Hall, A.H., Breit-Smith, A. & Busch, J. (2015). The effects of Science instruction on Young Children's Vocabulary Learning: A research Synthesis. *Early Childhood Education Journal*, June 2015.

Hadley, E., Barnes, E., Wiernik, B.M. & Raghavan, M. (2021). A meta-analysis of teacher language practices in early childhood classrooms. April 2022. *Early Childhood Research Quarterly* 59(3):186-202.

Hadley, E.B., Barnes, E.M. & Hwang, H.J. (2023). Purposes, Places, and Participants: A Systematic Review of Teacher Language Practices and Child Oral Language Outcomes in Early Childhood Classrooms. *Early Education and Development* 34 (4), 862-884.

Hadley, E. & Mendez, K. (2020). A systematic review of word selection in early childhood vocabulary instruction. January 2021 *Early Childhood Research Quarterly* 54(1):44-59.

Hadley, E. & Mendez, K. (2021). Learning Words That Matter: Selecting Vocabulary Words for Young Children. February 2021 *The Reading Teacher* 74(4).

Howard, S., Lewis, K.L., Walter, E. & Verenikina, I. (2023). Measuring the Quality of Adult-Child Interactions in the Context of ECEC: a Systematic Review on the Relationship with Developmental and Educational Outcomes. January 2024 *Educational Psychology Review* 36(1).

Hwang, H., Cabell, S.Q. & Joyner, R.E. (2022). Does Cultivating Content Knowledge during Literacy Instruction Support Vocabulary and Comprehension in the Elementary School Years? A Systematic Review. November 2022 *Reading Psychology* Early online view(5).

Jensen, A.S, Broström, S. & Hansen, O.H. (2012). Undersøgelse af sprogpædagogik (early literacy) i danske børnehaver. Aarhus Universitet Institut for Uddannelse og Pædagogik (DPU) og Lærerstandens Brandforsikring.

Lin, X, Peng, P. & Zeng, J. (2021). Understanding the relation between mathematics vocabulary and mathematics performance. *The Elementary School Journal*, Volume 121, Number 3, March 2021.

Lonigan CJ, Shanahan T. Developing Early Literacy Skills: Things We Know We Know and Things We Know We Don't Know. *Educ Res*. 2010 May;39(4):340-346.

Maier et al., 2021, Content-rich instruction and cognitive demand in prek: using systematic observations to predict child gains.

Nebitt, K.T., Blinkoff, E., Golinkoff, R.M. & HirshPasek, K. (2023). Making schools work: An equation for active playful learning.

Parpucu, N. & Ezmeci, F. (2023). The Impact of Shared Book Reading on Children's Phonological Awareness Skills: A Meta-analysis. August 2023 *Reading and Writing Quarterly* 40(1):1-19.

Pesco, D. & Gagné, A. (2015). Scaffolding Narrative Skills: A Meta-Analysis of Instruction in Early Childhood Settings. *Early Education and Development*, Sept. 2015.

Pico DL, Hessling Prahll A, Biel CH, Peterson AK, Biel EJ, Woods C, Contesse VA. Interventions Designed to Improve Narrative Language in School-Age Children: A Systematic Review With Meta-Analyses. *Lang Speech Hear Serv Sch*. 2021 Oct 18;52(4):1109-1126.

Pillinger, C. & Vardy, E. (2022). The story so far: A systematic review of the dialogic reading literature. *July 2022. Journal of Research in Reading* 45(4).

Purpura, David & Logan, Jessica & Hassinger-Das, Brenna & Napoli, Amy. (2017). Why Do Early Mathematics Skills Predict Later Reading? The Role of Mathematical Language. *Developmental Psychology*. 53. 1633-1642. 10.1037/dev0000375.

Skene K, O'Farrelly CM, Byrne EM, Kirby N, Stevens EC, Ramchandani PG. Can guidance during play enhance children's learning and development in educational contexts? A systematic review and meta-analysis. *Child Dev*. 2022 Jul;93(4):1162-1180.

Slot, P., Bleses, D., Justice, L. M., Markussen-Brown, J., & Højen, A. (2018). Structural and Process Quality of Danish Preschools and Relations with Children's Language and Pre-Literacy Skills. *Early Education and Development*, 29, 581-602.

Slot, P. L., Willemsen, M. M., Bleses, D., & Downer, J. (2023). Individual toddlers' interactions with teachers, peers, and the classroom environment in Danish and Dutch childcare: First validation of the inCLASS Toddler. *Learning and Individual Differences*, 107, 102347.

Snow, C. (2008). Hvad er literacy i den tidlige barndom?, *Nationalt Videncenter for Læsning*.

Turan, E. & Smedt, B.D. (2022). Mathematical language and mathematical abilities in preschool: A systematic literature review. *May 2022. Educational Research Review* 36(2):100457.

Ulferts H, Wolf KM, Anders Y. Impact of Process Quality in Early Childhood Education and Care on Academic Outcomes: Longitudinal Meta-Analysis. *Child Dev*. 2019 Sep;90(5):1474-1489.

Wasik, B.A., Hindman, A. & Snell, E.K. (2016). Book reading and vocabulary development: A systematic review. *December 2016. Early Childhood Research Quarterly* 37.

What Works Clearinghouse, 2022, *Preparing Young Children for School. Educator's Practice Guide*.

Weiland, C. & Rosado, P.G. (2022). Widely used measures of pre-k classroom quality *What We Know, Gaps in the Field, and Promising New Directions*.

Wright, T.S. (2013). From potential to reality. *Content-Rich Vocabulary and Informational Text*. February 2014 *The Reading Teacher* 67(5).

Zucker, T., Cabell, S.Q. & Pico, D.L. (2021). Goint Nuts for Words: Recommendations for Teaching Young Students Academic Vocabulary. *February 2021. The Reading Teacher* 74(1).

Sådan har vi udarbejdet vidensoverblikket

Dette vidensoverblik er udarbejdet af Styrelsen for Undervisning og Kvalitet i 2025.

Vidensoverblikket er baseret på en forskningskortlægning af international og nordisk forskning om virkningsfulde måder at udvikle stærke sprogmiljøer på i dagtilbud. Der er dels gennemført en desk research og søgning i nordiske databaser og vidensproducenter efter studier og relevant grå litteratur. Dels er der gennemført en systematisk litteratursøgning efter fagfællebedømte enkeltstudier og reviews i databaserne ERIC og i PsycInfo.

Fokus i litteratursøgningen har været at identificere litteratur, som undersøger, hvordan det pædagogiske personale i dagtilbud kan understøtte børns talesproglige og kommunikative udvikling samt tidlige literacy-udvikling gennem sprogpædagogiske indsatser, lege, aktiviteter og rutiner samt gennem det fysiske læringsmiljø.

Vidensoverblikket indeholder også en række eksempler på, hvordan forskningen kan bruges i praksis. Eksemplerne er fiktive og konstrueret med inspiration fra forskningen.

Fageksperter og praktikere har løbende rådgivet om og kvalitetssikret både valg af litteratur og udarbejdelse af vidensoverblikket.

